

НОРМАТА И МАКЕДОНСКАТА НАУКА ЗА ЈАЗИКОТ

Во науката за јазикот, прашањата поврзани со стандардниот јазик заземаат посебно место.

Уште во Стариот Рим, граматичарите се залагале за чистота на латинскиот јазик (Marcus Terentius Varro 116 – 127). Освен на метриката, слогот и граматиката, се работело и на ортоепијата на латинскиот јазик. Била согледана силата што од една страна ја има навиката (јазичната), а од друга – тенденцијата за изедначување по аналогија (на несообразените јазични поединости). Осумнаесеттиот век е познат по работата нормативни граматичари. Од овој период позната е (малку) наивната констатација дека јазиците се менуваат (особено латинскиот) поради недоволната будност на граматичарите! Деветнаесеттиот век е познат по историзмот, хумболтизмот, психологизмот во лингвистиката. Нормативните прашања се оставаат на страна, се маргинализираат, за во дваесеттиот век, во трудовите на претставниците на прашката лингвистичка школа, тие да бидат поставени на сериозни научни темели и да бидат разгледувани од теориски аспект. Прашањата за стандардизацијата на јазикот, за јазичната политика, јазичното планирање и нормирање стануваат составен дел и на социолингвистиката – интердисциплинарна научна дисциплина.

Ова беше краткиот историски вовед во врска со прашањето за нормата и науката за јазикот. Како се третираат овие прашања во македонската наука за јазикот?

Македонската социолингвистичка мисла се развива, но би рекла дека се уште е во својата младост. Сепак, историски и практично, прашањата во врска со употребата на нормата, нејзиниот развој и проблемите со кои таа се соочува се третираани, и тоа најсистематично, во делото токму на Благоја Корубин – особено во книгите насловени како „Јазикот наш денешен“, чии теориски поставки се сè уште актуелни, а начинот на третирање на практичните проблеми со кои се соочува нормата – исклучително ефикасен. Ќе приведеме некои

цитати од Б. Корубин, кои и во денешен контекст се особено актуелни: „Од дваесеттите-триесеттите години на овој век – означени во областа на лингвистичките проучувања на литературниот јазик како посебна јазична формација (и феномен воопшто) најмногу со дејноста и концепциите на т.н. Прашка лингвистичка школа (Прашки лингвистички кружок) – па наваму, проблемот на литературнојазичната норма добива во науката за јазикот сè поширок и позадлабочен третман. ... Тука е прашањето за карактерот и улогата на кодификацијата на литературнојазичните норми, за нивната стабилност односно изменливост и развојност, за улогата на науката и за можноста и степенот на свесната интервенција во развојот на литературниот јазик и на неговите норми, т.е. за односот кон живата јазична стварност; прашањето за јазичната култура и педагогија, за јазичната политика воопшто – итн.“(Б. Корубин, 1980, стр. 11). Како што може да се види од извадоков, Б. Корубин бил свесен за „улогата на науката“ во третирањето на прашањата што се однесуваат на литературнојазичната норма, за нејзиниот карактер – истовремено потреба за нејзина стабилност, но и изменливост, развојност, сообразување со живата јазична стварност, за прашањата што се однесуваат на свесната интервенција во развојот на литературниот јазик, кои се во тесна врска со градењето на јазична политика, како и проблемите што се во врска со нормата, а се однесуваат на (градењето) на јазична култура и педагогија. Ова се темели на една цела научна (лингвистичка) (под)дисциплина што би се занимавала токму со прашањата поврзани со стандардниот јазик. Што се однесува пак до аспектот „јазична култура и педагогија, во третирањето на практичните прашања и проблеми со кои во негово време се соочувала нормата, Корубин повторно го даде својот огромен придонес. Еве го уште едно негово размислување, токму во врска со третирањето и решавањето на овие практични прашања: „Ние можеме на примерот на секој литературен јазик да се убедиме дека оваа норма – токму како ваква или таква, но како норма на литературен јазик – е во голем број случаи резултат на избор помеѓу повеќе реални можности и нејзини варијанти – и на свесно насочување, се разбира, во определени граници. Самото тоа свесно насочување претставува еден посебен проблем: во кој степен, во која насока и во која мера ќе се остварува тоа? Кој и како ќе го остварува – и како треба воопшто да се остварува (се работи за еден однос меѓу спонтаното и свесното,

кој во конкретните услови си ја добива својата соодветна или несоодветна, конкретна форма)? (Б. Корубин, 1980, стр. 17-18).

Сега да се осврнеме на тоа каква е актуелната состојба во која функционира нормата на македонскиот стандарден јазик. Научните собири што ги организира Институтот за македонски јазик последниве години ја констатираа токму стихијата во врска со развојот и употребата на нормата, на која уште во далечната 1969 година Корубин ѝ посвети статија „За стихијата и свеста во развитокот на литературниот јазик“ (Б. Корубин, 1969). Сепак, стихијата тогаш не била како оваа сега. Стихијата тогаш била резултат на природен процес во развојот на јазикот, во одредено социолошко и историско окружување; а стихијата денеска е резултат на неверојатно брзи промени, во еден свет што се менува и во кој економски многу помоќни држави, држави со стабилни и јаки национални политики имаат проблем да си го одбранат јазикот.

На последниот Научен собир, одржан пред неполни два месеци во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, некои референти ги лоцираа горливите проблеми со кои се соочува македонскиот литературен јазик во информатичката терминологија (стручната терминологија секогаш била проблем со кој се соочува/ла/ нормата), во административната лексика (преводите од актите на европското законодавство), образувањето и третманот на кратенките, што се неверојатно продуктивна категорија во современиот живот, прашањата поврзани со транскрипцијата на латиничното писмо. Секако дека прашањата поврзани со третманот на интернационалната и туѓата лексика и стилот секогаш се актуелни во живеењето и употребата на една норма. Тие денес добиваат и сосема поинаква димензија. Веќе не се зборува за интернационализми и нивни третман, туку за англизми и нивен наплив во современиот јазик (и тоа не само македонскиот јазик). Сега не се поставува прашањето како да се третира туѓата лексика во литературнојазичната норма (на тоа одговорот е посочуван како „треба да се најде мерата“ – и од самиот Бл. Корубин), туку се поставува прашањето кој и како да го земе кормилото на јазикот во свои раце? Затоа што факт е дека бродот – македонски јазик – го зафати бура од промени и за жал неповолни ветришта.

Секако, најважни се тука стручњаците – македонисти (стручњаци од областа на науката за јазикот), но во добра корелација со соодветните државни институции. Сметам дека една добра комуникација меѓу државните институции

(тука мислам на Министерството за наука, Министерството за образование, различни Комисии што би можеле да се занимаваат со оваа проблематика) и стручњаците од областа на науката за јазикот и посебно македонистиката, мора да има, а ако нема, треба да се воспостави.

Она што сега ни недостига, не е свест за стихијата што ни се случува во врска со употребата на стандардниот јазик, туку засилена пропаганда. Секое време располага со свои методи на пропагирање на некои идеи. Денешното време располага со изобилство на средства за пропагирање на, во случајов, корисни информации: првенствено телевизија и интернет. Поддржани од државните институции, јазичните стручњаци мора да се прилагодат на конзументите – првенствено млади луѓе, и со нивните средства да им се наметнат, во создавањето на јазична култура (преку групи на Фејсбук, телевизиски емисии – но не застарени и неинвентивни, туку интеллигентни, креативни и свежи!).

Значи, во третманот на прашањата во врска со нормата на литературниот јазик, изделивме два аспекти: теориски и практичен. Комуникацијата со државните институции и пропагандата во создавањето на јазичната култура (овде го изделуваме образованието, за што веќе сме зборувале како посебна тема) ќе ги сместиме во доменот на практичниот аспект, а науката – во теорискиот аспект, кој би се занимавал и со планирањето, следењето и развојот на литературнојазичната норма. Со оглед на тоа што прашањата во врска со нормата имаат сериозен третман во лингвистиката, сметам дека тие не треба да бидат третирали само на научни собири посветени на оваа тема, туку треба да добијат посистематски третман во нашата наука за јазикот. Оваа наука веќе ги доби своите темели и контури во делото на Б. Корубин. Ќе приведме само некои од насловите на темите што тој ги обработува: „Узусот и прескриптивната норма во светлината на т.н. јазично планирање и прогнозирање“, „Културата на јазикот како чин на свесна интервенција“, „Јазичната политика како фактор во развојната динамика на стандардниот јазик“, „Литературнојазичната норма и јазикот на јавната комуникација“, „Литературнојазичната норма и некои појави во денешната јазична комуникација кај нас“, „Литературните јазици денеска и грижата за нив“, „За стихијата и светста во развитокот на литературниот јазик“. Секоја од овие теми би можела да биде посебна тема за научен собир. Корубин овие прашања ги има поставено и на нив има понудено одговори во едни

поинакви општествени околности. Денеска околностите, историскиот контекст во кој функционира и самиот македонски јазик, а и неговата норма се многу поразлични. Но, темелните прашања во врска со развојот и употребата на нормата остануваат исти. Она што нам ни треба, според мое мислење е посистематично занимавање со овие теми. Еве што Корубин приведува како пример за грижа за јазикот, во две различни земји, уште во далечната 1969 година: „Президиумот на Чехословачката академија на науките на една посебна седница, во 1966 година, ја разгледува современата состојба на јазичната култура во Чехословачка, на која се констатира дека има цела низа негативни појави во јазикот што не може да се отстранат без посебни мерки од принципиелен карактер. Се бара побогата теоретска и практична дејност на полето на јазичната култура, при што се истакнува дека прашањата на оваа култура треба да заземаат важно место во културната политика воопшто: се бара исто така да се подобри нивото на јазичната обука во самите школи, и тоа од сите степени, како и да се развие повеќе воншколската дејност на тоа поле.

При Унгарската академија на науките, пак, има одделна комисија за јазична култура, која, меѓу другото, објавува пред неколку години и конкурс за проучување на јазикот на денешната унгарска младина ...“ (Б. Корубин, 1969, стр. 11).

Што би можеле (уште) да направиме ние? Формирањето на посебно Одделение при Институтот за македонски јазик што би се занимавало со Заштита на литературниот јазик и би било врска меѓу државните институции, сите корисници на литературниот јазик и најтесните стручњаци можеби би било некакво решение. Апликативната дејност на ова Одделение можеби би можела и финансиски да го поткрепи опстојувањето на оваа Институција. Една од услугите што би ги понудило ова Одделение би можело да биде и перманентното образование (во смисла на освежување на знаењата и дебатни средби со лекторите во институциите што ги имаат.

Активностите за негувањето на нормата мора да бидат широки и насочени кон различни целни групи. Токму затоа, сметам дека тие треба да бидат координирани. Секако, теориските прашања и прашањата за јазичната политика, остануваат на сите нас што се занимаваме со науката за јазикот, особено со науката за македонскиот јазик.

Стандардниот јазик и проблемите во врска со него и неговата норма се сериозна област во науката за јазикот, што сметам дека треба да добијат многу посериозен и посистематски третман, особено во денешнава ситуација. Тоа сметам дека и не е толку тешко, со оглед на тоа што има на што и на кого да се надоврземе.

ЛИТЕРАТУРА

- Б. Корубин, Македонски историо социолнгвистички теми, *Матица македонска*, Скопје, 1994.
- Б. Корубин, Јазикот наш денешен, *Наша книга*, Скопје, 1969.
- Б. Корубин, Јазикот наш денешен, НИО „Студентски збор“, Скопје, 1980.